

KRZYSZTOF ORZESZYNA
Lublin

STOSUNEK WSPÓLNOT EUROPEJSKICH I UNII EUROPEJSKIEJ DO KOŚCIOŁÓW

Idea Europy jako jednego organizmu uzyskała szansę urzeczywistnienia po II wojnie światowej. Wśród przyczyn, które sprzyjały procesowi integracji europejskiej, należy wymienić uwarunkowania natury społecznej, politycznej i ekonomicznej¹.

Koncepcja zjednoczonej Europy powstała w gronie mężów stanu bliskich Kościołowi katolickiemu i wyrastała z troski o przekazanie przyszłym pokoleniom bogatego dziedzictwa kultury europejskiej, wyrosłej z korzeni chrześcijańskich².

Wśród pierwszych rzeczników idei jedności europejskiej znajdują się przedstawiciele Chrześcijańskiej Demokracji: Robert Schuman, minister spraw zagranicznych Francji, Konrad Adenauer, kanclerz Niemiec Federalnych i Alcide de Gasperi, polityk włoskiej chadecji. Ich wiara chrześcijańska, koncepcja przebaczenia i troska, aby budować zjednoczoną przyszłą Europę i ustrzec w ten sposób młode pokolenie przed błędami, które popełnili ich ojcowie, pozwoliła im przewyciężyć trudności polityczne, które piętrzyły się u początku budowania tej integracji³.

Także papież Pius XII popierał ideę jedności, zachęcając do wysiłków mających na celu zjednoczenie starego kontynentu. Uważał, że odnowienie

---

¹ *Dokumenty Europejskie*, Wstęp, opr. A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelska, t. I, Lublin 1996, s. 13.

² T. P i e r o n e k, *Stolica Apostolska a Unia Europejska*, [w:] *Europa i Kościół*, red. H. Juros, Warszawa 1997, s. 102-103.

³ J. M. G i l, R. G i l - D e l g a d o, *Le christianisme, un des fondements de l'Europe*, [w:] *La construction européenne et les institutions religieuses*, Louvain-la-Neuve, [b.r.w.], s. 29.

chrześcijańskiej tożsamości Europy stanowi tytuł pierwszeństwa w odniesieniu do innych kontynentów i podstawę jej szczególnej odpowiedzialności za światowy pokój. Wydarzenia wojenne pozwalały mu sformułować postulat, by Europa zjednoczyła w jakiejś formie wchodzące w jej skład narody⁴.

W maju 1950 r. Robert Schuman przedstawił projekt powołania ponadnarodowego ugrupowania gospodarczego, które poprzez utworzenie strefy wolnego handlu doprowadziłoby do powstania wspólnego rynku podstawowych surowców – węgla i stali. Dzięki temu planowi sześć państw: Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, RFN i Włochy podpisały w dniu 18 IV 1951 r. w Paryżu traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (EWWiS).

Zachęczone sukcesami Wspólnoty Węgla i Stali w dniu 25 III 1957 r. państwa tworzące EWWiS podpisały dwa Traktaty Rzymskie (= TWE): jeden ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (EURATOM), drugi Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG)⁵.

W celu pogłębienia integracji ekonomicznej państw i powiązania jej ze zbliżeniem o charakterze politycznym został przyjęty Jednolity Akt Europejski (= JAE), który wszedł w życie 1 VII 1987 r. Jego postanowienia zmieniły niektóre postanowienia Traktatów Wspólnot. Akt zawiera także postanowienia autonomiczne nie podlegające włączeniu do Traktatów założycielskich dotyczące Europejskiej Współpracy Politycznej, Rady Europejskiej i Unii Europejskiej.

Kolejny etap w procesie integracji wyznaczył Traktat o Unii Europejskiej (= TUE) podpisany dnia 7 II 1992 r. w Maastricht.

Unia Europejska powołana do życia na mocy tego Traktatu nie zastępuje Wspólnot Europejskich, które nadal funkcjonują, zachowując swą organizacyjną odrębność i międzynarodową podmiotowość prawną. Unia Europejska nie jest państwem. Wyrażany jest pogląd, że Unia nie ma własnej osobowości prawnej, lecz jest organizacją międzynarodową, grupującą oprócz piętnastu państw, trzy Wspólnoty Europejskie, które same nie są członkami Unii⁶.

Bardziej trafna wydaje się opinia, że Unia Europejska jest strukturą *sui generis*, odmienną od tradycyjnych organizacji międzynarodowych⁷.

---

⁴ P i e r o n e k, art. cyt., s. 104.

⁵ M. A h l t, *Prawo europejskie*, Warszawa 1998², s. 1-2.

⁶ Tamże, s. 4.

⁷ *Dokumenty Europejskie*, t. I, s. 16.

Struktura Unii opiera się na trzech filarach. Pierwszy tworzą trzy Wspólnoty, drugi wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, a trzeci współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.

Wejście w życie Traktatu z Maastricht w dniu 1 XI 1993 r. nie zakończyło procesu integracji europejskiej. Przewidziana w art. N, ust. 2 TUE Konferencja przeglądowa Traktatu rozpoczęła się w maju 1996 r. w Turynie⁸.

W czasie Rady Europejskiej w Noordwijk w maju 1997 r. zadecydowano, że Konferencja zakończy się podczas kolejnego szczytu w Amsterdamie. Tam też prace nad Traktatem uznano za zakończone, ale wobec braku ostatecznego tekstu w dniach 16 i 17 VI 1997 r. przyjęto i parafowano jedynie jego propozycję, odkładając ostateczne jego podpisanie na październik tego samego roku.

Ostateczny tekst Traktatu Amsterdamskiego (= TA) różni się od jego wersji przyjętej przez Radę Europejską w Amsterdamie. Prace nad „prawnym zredagowaniem” tekstu trwały aż do chwili podpisania Traktatu w dniu 2 X 1997 r. w Amsterdamie⁹.

Zbliżanie Kościołów, w tym Kościoła katolickiego, do Unii Europejskiej było drogą długą. Stolica Apostolska początkowo ograniczała się do akredytowania nuncjusza przy Komisji Europejskiej w Brukseli. Wobec odmiennych i często złożonych interesów Kościołów lokalnych państw członkowskich, zakres funkcji i zadań nuncjusza nie mógł zadowolić Rady Konferencji Episkopatów Europy (CCEE). Rada ta wyłoniła więc Komisję Konferencji Episkopatów Wspólnoty Europejskiej (COMECE) tych krajów, która podjęła starania o oficjalną obecność w strukturach Unii Europejskiej. Komisja ta pod przewodnictwem bpa Josefa Homeyera dążyła z jednej strony do powstawania Komisji d/s Unii Europejskiej przy każdej Krajowej Konferencji Episkopatu, z drugiej strony występowała kolektywnie na płaszczyźnie Wspólnoty w imieniu Konferencji Episkopatów państw członkowskich wobec organizacji Wspólnoty.

Powoli z obu stron rodziła się i kształtowała wola polityczna, aby wspólne sprawy rozwiązywać na gruncie jasno określonego systemu prawnego¹⁰.

Na płaszczyźnie instytucjonalnej jest więc prowadzony dialog między Kościołem katolickim a Wspólnotą Europejską.

⁸ *Dokumenty Europejskie*, Wstęp, opr. A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelska, t. III, Lublin 1999, s. 13.

⁹ Tamże, s. 15.

¹⁰ H. J u r o s, *Klauzula o Kościołach w Układzie Maastricht II*, [w:] *Europa i Kościół*, red. H. Juros, Warszawa 1997, s. 121-122.

I. PROBLEMATYKA KOŚCIOŁÓW W PRAWIE WSPÓLNOTOWYM

Wydaje się zrozumiałe, że Traktat z Maastricht o Unii Europejskiej nie mógł zlekceważyć czynników kulturowych i społecznych służących procesowi integracji europejskiej. Wzrasta świadomość, że Wspólnota potrzebuje określonego systemu wartości, który byłby oparty na zasadach demokracji oraz poszanowania kultur i tradycji poszczególnych państw członkowskich.

1. *Problematyka Kościołów w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*

Szczególnie ważny w interesującej nas materii jest art. 6 (F) TUE¹¹.

W ust. 2 tego artykułu jest mowa, że Unia respektuje prawa podstawowe. Artykuł 9 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności¹² gwarantuje prawo do wolności religijnej w zakresie indywidualnym. Jednakże Europejska Komisja Praw Człowieka w decyzji z 5 V 1979 r. stwierdziła, że rozróżnienie pomiędzy Kościołem a jego członkami na podstawie artykułu 9 ust.1 jest w istocie sztuczne. Gdy organ Kościoła składa skargę na podstawie Konwencji, to czyni to oczywiście na korzyść swych członków. Należy więc uznać, że organ Kościoła zdolny jest do posiadania i korzystania z praw zawartych w art. 9 ust.1 tytułem własnym jako przedstawiciel swoich członków¹³.

Komisja uznała, że Konwencja, zapewniając każdemu prawo do publicznego manifestowania przekonań „indywidualnie lub wspólnie z innymi”, po-

---

¹¹ Art. 6 (F): Unia jest ustanowiona na zasadach wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz praworządności, na zasadach, które są wspólne dla państw członkowskich. Unia respektuje podstawowe prawa zagwarantowane w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności podpisanej w Rzymie 4 XI 1950 r. oraz prawa wynikające z tradycji konstytucyjnych, wspólnych dla państw członkowskich, jako ogólne prawa Wspólnoty. Unia respektuje tożsamości narodowe państw członkowskich.

¹² Art. 9: Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne.

¹³ T. J a s u d o w i c z, *O uznanie i poszanowanie pozycji i roli religii i Kościoła w jednoczącej się Europie*, [w:] *Polska w Unii Europejskiej. Perspektywy, warunki, szanse i zagrożenia*, red. C. Mika, Toruń 1997, s. 289.

twierdza również swobodę działania Kościołów. Ofiarą naruszenia Konwencji może być więc wspólnota religijna jako całość¹⁴.

Zakres przedmiotowy tej wolności jest bardzo szeroki. Obejmuje on: wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania swych przekonań. Z natury rzeczy wynika, że wolność zmiany wyznania implikuje również prawo do pozostawania przy swoich przekonaniach religijnych. Następnie istotnym elementem wolności religijnej jest wolność uzewnętrzniania swej religii lub poglądów indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie¹⁵.

Europejska Komisja Praw Człowieka stwierdziła, że prawo to musi być rozumiane jako wolność praktykowania religii we wspólnocie wierzących, autonomia instytucji religijnych, swoboda wykonywania kultu i nauczania.

Niezmiernie ważne stało się ustalenie orzecznictwa strasburskiego odnośnie do relacji między religią a standardem społeczeństwa demokratycznego. Przez dłuższy czas w instancjach strasburskich kładziono nazbyt jednostronny akcent na funkcję wolności ekspresji jako „fundamentu społeczeństwa demokratycznego”¹⁶. W sprawie Kokkinakis przeciwko Grecji¹⁷ Komisja wyraziła opinię, iż nastąpiło naruszenie art. 9 Konwencji. Trybunał podkreślił, że wolność myśli, sumienia i wyznania stanowi jedną z podstaw „demokratycznego społeczeństwa” w rozumieniu Konwencji i jest istotna dla ochrony tożsamości wierzących i sposobu patrzenia przez nich na życie. Artykuł ten ma również duże znaczenie dla ateistów, agnostyków, sceptyków oraz osób reli-

¹⁴ M. P e r n a l, *Gwarancje wolności wyznania w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka (w świetle orzecznictwa Komisji i Trybunału Praw Człowieka)*, PiP 11(1992), s. 77.

¹⁵ J. K r u k o w s k i, *Kościół i Państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 1993, s. 191.

¹⁶ J a s u d o w i c z, art. cyt., s. 301.

¹⁷ Kokkinakis, emerytowany buisnessman grecki, urodził się w prawosławnej rodzinie na Krecie. Jako kilkunastoletni chłopiec został Świadkiem Jehowy. Pewnego dnia w 1986 r. przyszedł wraz z żoną do mieszkania pani Kyriakaki, chrześcijanki obrządku prawosławnego. W drzwiach oznajmili, że przynoszą dobrą nowinę. Po naleganiach zostali wpuszczeni. Zaczęli rozmawiać z gospodynią i czytać jej fragmenty Pisma świętego. Objaśniali je na swój sposób i próbowali dyskutować, starając się doprowadzić do osłabienia jej wiary i przyłączenia się do Świadków Jehowy. Mąż pani Kyriakaki, kantor w miejscowej cerkwi prawosławnej, widząc to zadzwonił po policję. Kokkinakisów aresztowano, po czym oskarżono o prozelityzm. W Grecji stanowi to czyn karalny na podstawie art. 4 ustawy z 1938 r. Sąd I instancji skazał małżeństwo Kokkinakis na karę po cztery miesiące więzienia i grzywnę. Na skutek odwołania, sąd apelacyjny uniewinnił panią Kokkinakis, natomiast potwierdził winę jej męża. W skardze do Europejskiej Komisji pan Kokkinakis zarzucał naruszenie art. 9.

gijnie obojętnych. Istnienie pluralizmu, nierozłącznie związanego ze społeczeństwem demokratycznym, jest uzależnione od poszanowania wolności, o której mowa w art. 9.

Wolność religijna należy do sfery świadomości jednostki, ale wynika z niej również m.in. wolność „uzewnętrzniania swego wyznania”. Na podstawie art. 9 może ona polegać na manifestowaniu swojej religii wspólnie z innymi, publicznie, w kręgu współwyznawców. Religia może być przeżywana indywidualnie i w sposób intymny. Z wolności religii wynika również prawo do podejmowania prób przekonania do swojej wiary sąsiada i innych ludzi, np. przez nauczanie. Bez tego „wolność zmiany religii lub przekonań”, o której mowa w art. 9, pozostałaby martwą literą.

Trybunał podkreślił różnicę między postawą bycia świadkiem Chrystusa i zgodnego z tym nauczania a nawracaniem w formach moralnie nagannych lub sprzecznych z prawem. Pierwsza z nich jest związana z prawdziwym ewangelizmem, druga natomiast oznacza korupcję lub wypaczenie go i nie może szukać ochrony w gwarancji wolności myśli, sumienia i wyznania.

Trybunał zasądził od Grecji zadośćuczynienie w wysokości 400 tys. drahm oraz sumę 2 mln 789,5 tys. drahm tytułem zwrotu kosztów i wydatków¹⁸.

2. Zagadnienie stosunków państwo–Kościół w świetle Traktatu o Unii Europejskiej

W art. 6 (F), ust. 3 zostało zapisane, że Unia respektuje tożsamości narodowe państw członkowskich. Na podstawie tego artykułu widzimy, że regulacja relacji między państwem i Kościołem nie należy i nie może należeć do bezpośrednich kompetencji Wspólnot Europejskich¹⁹.

Kategoria „tożsamości narodowej” nie wchodzi bezpośrednio w obręb porządku wspólnotowego w charakterze jego „zasad ogólnych”, skoro wyraża to, co porządkowi wspólnotowemu nie podlega, co w stosunku do niego jest czymś zewnętrznym. W ust. 3 tego artykułu zawarte jest poszanowanie dla tego, co dlań jest nietykalne²⁰.

Unia Europejska, biorąc pod uwagę tożsamość narodową swych państw członkowskich, obejmuje tym samym poszanowanie wkładu chrześcijaństwa w rozwój tych państw. Także uwzględnienie praw podstawowych, które są

---

¹⁸ M. A. Nowicki, *Kamienie milowe. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Warszawa 1996, s. 318-321.

¹⁹ D. Lasko, *Zarys prawa Unii Europejskiej*, Toruń 1995, s. 161.

²⁰ J. Asudowicz, *O uznanie i poszanowanie*, s. 298.

gwarantowane Konwencją i które wypływają z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla państw członkowskich w charakterze zasad ogólnych prawa wspólnotowego, prowadzi Unię Europejską do poszanowania podstawowych zasad porządku Kościoła i Państwa²¹.

Poszanowanie autonomii państw członkowskich jest uwarunkowane pluralizmem w relacjach państwo–Kościół. Mając na uwadze stopień ideowego i strukturalnego powiązania z określoną religią lub Kościołem, wyróżnia się państwa wyznaniowe i państwa świeckie.

Historycznie starsze są państwa wyznaniowe. Spośród państw członkowskich charakter wyznaniowy zachowały tylko niektóre, uznające oficjalny charakter Kościoła prawosławnego (Grecja) lub w krajach protestanckich (Dania, Szwecja, Wielka Brytania).

W czasach współczesnych powstały państwa świeckie, które pod względem formalnym utożsamia się z akceptacją zasady separacji, czyli oddzielenia Kościoła od państwa. Najogólniej mówiąc, takie państwo charakteryzuje się tym, że nie uznaje jakiegokolwiek religii oficjalnej. Trzeba jednak zauważyć, iż jest to zbyt abstrakcyjne definiowanie państwa świeckiego²². Wśród państw członkowskich występują dwa modele państwa świeckiego: model francuski i model niemiecki.

Większość relacji państwo–Kościół, określonych w konstytucjach państw członkowskich, ukazuje jak Kościoły wpisały się w ich tożsamość narodową. Zasada uczciwości wspólnotowej zakazuje jednostronnej harmonizacji prawa w tej dziedzinie²³.

Tendencja do poszerzania kompetencji wspólnotowych, o ile nie towarzyszyłyby jej wystarczające gwarancje na korzyść Kościołów, instytucji i organizacji kościelnych, mogłaby okazać się groźną dla wolności religijnej. Dla zapobiegania jej, istotny jest fakt, że wolność religijna znajduje swe umocowanie konstytucyjne w państwach członkowskich, w sposób pozwalający na stwierdzenie owych „wspólnych tradycji konstytucyjnych”, jak też w europejskim systemie ochrony praw człowieka wchodząc w ten sposób w obręb porządku wspólnotowego w charakterze zasad ogólnych prawa²⁴.

---

²¹ Tamże. s. 308.

²² J. K r u k o w s k i, *Konkordaty współczesne. Doktryna. Teksty (1964-1994)*, Warszawa 1995, s. 44-46.

²³ G. R o b b e r s, *Etat et Eglises dans l'Union européenne*, [w:] *Etat et Eglises dans l'Union européenne*, red. G. Robbers, Baden-Baden 1997, s. 357-358.

²⁴ J a s u d o w i c z, art. cyt., s. 291.

II. PROBLEMATYKA KOŚCIOŁÓW W OŚWIADCZENIU RADY EUROPEJSKIEJ W AMSTERDAMIE

W dniu 18 VI 1997 r. w Amsterdamie Rada Europejska uchwaliła klauzulę o Kościołach oraz stowarzyszeniach i wspólnotach religijnych. Stanowi ona część składową Traktatu amsterdamskiego, pod względem prawnym jest to tylko oświadczenie²⁵.

Wspólnota dotychczas nie zajmowała się sprawami Kościołów. Można to wytłumaczyć tym, że jej podstawowe układy dotyczą niemal wyłącznie kwestii ekonomicznych. Jednak obecnie wzrasta świadomość, że Wspólnota nie może funkcjonować bez określonego systemu wartości.

Każde z państw członkowskich definiuje swój stosunek do religii i Kościoła w konstytucji. Także Unia Europejska nie powinna przemilczać tej kwestii. Jeśli w prawie wspólnotowym nie doceni się w odpowiedni sposób religijności poszczególnych krajów, będzie to oznaczało wzrost absolutyzacji władzy Unii Europejskiej wobec jej państw członkowskich.

Konferencja Episkopatu Niemiec wspólnie z Kościołem Ewangelickim w Niemczech zaproponowały, aby rozszerzyć Traktat o Unii Europejskiej lub nawet Traktat o Ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej o następujące postanowienie: „Unia przestrzega konstytucyjno-prawną pozycję wspólnot wyznaniowych w państwach członkowskich jako wyraz tożsamości tych państw członkowskich i ich kultur, jak również jako część wspólnego dziedzictwa kulturowego”.

Projekt ten poparł Parlament, Urząd Kanclerski oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych Niemiec, przyjmując go jako projekt własny na Konferencję przeglądową.

Także Stolica Apostolska przekazała państwom członkowskim swój projekt, proponując aby uzupełnić art. F TUE dodając do niego ust. 3 w następującym brzmieniu: „Unia Europejska uznaje znaczenie Kościołów i innych wspólnot religijnych dla tożsamości i kultur państw członkowskich i dla wspólnego dziedzictwa kulturowego narodów Europy” oraz art. 236 TWE o następujące postanowienie: „Wspólnota przestrzega właściwej Kościołom i innym wspólnotom religijnym pozycji prawnej w państwach członkowskich oraz odrębność ich wewnętrznych struktur”²⁶.

---

²⁵ J u r o s, art. cyt., s. 123.

²⁶ G. R o b b e r s, *W sprawie „artykułu kościelnego” w Układzie Europejskim – Maastricht II*, [w:] *Europa i Kościół*, red. H. Juros, Warszawa 1997, s. 116-117.

Podczas rokowań poszukiwano kompromisu uwzględniającego zastrzeżenia niektórych państw członkowskich. Belgia, powołując się na odpowiednią formułę własnej Konstytucji, wpłynęła na przyjęcie postanowienia w myśl którego stowarzyszenia zostały potraktowane na równi z Kościołami i wspólnotami religijnymi. Treść przyjętego postanowienia brzmi: „Unia przestrzega statusu, jakim cieszą się Kościoły oraz stowarzyszenia i wspólnoty religijne w państwach członkowskich odpowiednio do ich przepisów prawnych, tak aby nie zostały one naruszone”.

Określenie „Unia przestrzega” wyraża treściowo granice kompetencji Wspólnoty. W stosunku do regulacji prawnych państwo–Kościoł, sformułowanie to wprowadza ograniczenie, by przestrzegała ona konstytucyjnej pozycji konkretnych wspólnot religijnych.

Unia Europejska zobowiązuje się nie tylko do przestrzegania, lecz także do nienaruszania statusu Kościołów, zagwarantowanego im przez prawo poszczególnych państw członkowskich.

Ogólny charakter tego sformułowania sprawia, iż obejmuje ono wszystkie regulacje prawne określające pozycję Kościołów i wspólnot religijnych w społeczeństwie w stosunku do państwa. Uwzględniono w nim istniejące różnicowania historyczne i kulturowe, jakie występują w państwach członkowskich²⁷.

Sens tego postanowienia wynika z założenia, że Kościoł musi być obecny w zasadniczym prawie Unii Europejskiej po to, by przez jej instytucje był postrzegany jako ważny i samodzielny podmiot.

*

Wydaje się, że nadchodzi czas na to, by Kościoły zostały uznane za partnera Unii Europejskiej. Należy oczekiwać, że w prawodawstwie wspólnotowym zostanie im przyznany status ważnego czynnika życia publicznego, istotnej części kultury europejskiej, samodzielnego i poważnego podmiotu, który ma być respektowany przez prawo²⁸.

Kościoły coraz wyraźniej zdają sobie sprawę, że w miarę postępującej integracji europejskiej prawo wspólnotowe staje się samodzielnym porządkiem prawnym. Zwrócił na to uwagę między innymi bp Karl Lehmann, Przewodni-

---

²⁷ J u r o s, art. cyt., s. 123.

²⁸ R o b b e r s, art. cyt., s. 115.

czący Konferencji Episkopatu Niemiec, stwierdzając, że coraz więcej dziedzin życia ważnych dla Kościoła jest regulowanych decyzjami Unii Europejskiej, bez możliwości przedłożenia kościelnego punktu widzenia. Kościoły zdobyły już pewne doświadczenie związane z prawem europejskim, starając się o zabezpieczenie swego statusu prawnego w trakcie prac legislacyjnych w sprawie ochrony danych personalnych, mediów czy pracy. Ich zabiegi przyniosły pewne pozytywne efekty²⁹.

Kościół katolicki jest Kościołem powszechnym, który we własnych strukturach musi zabiegać o równowagę między jednością i wielością. Dlatego z jednej strony Kościół będzie zapewne angażował się na rzecz tworzenia skutecznych struktur europejskiej integracji, z drugiej jednak będzie krytycznie przyglądał się temu procesowi. Poprzez swe zakorzenienie w poszczególnych krajach, Kościół będzie popierał taką mentalność Europy, która potwierdza to, co jest ogólnie wiążące i powszechnie ważne, nie zacierając znaczenia czynnika lokalnego i regionalnego³⁰.

Warto zauważyć, że na poziomie prawa wspólnotowego następuje stopniowy rozwój uregulowań odnoszących się do działalności Kościołów i wspólnot religijnych. Ale trzeba również pamiętać, że w prawie tym brak jest bezpośrednich odniesień do Kościołów jako samodzielnych i autonomicznych podmiotów. Jest to zatem prawo religijne ukryte, bez religii, rodzaj prawa państwowo-kościelnego bez Kościołów.

Trzeba zatem stwierdzić, że specyficzne znamiona i potrzeby Kościołów nie są więc w odpowiednim stopniu przyjmowane do wiadomości. Kościoły postrzegane są jedynie poprzez pryzmat zwykłych kryteriów prawodawstwa wspólnotowego, zorientowanego jednostronnie na ekonomię³¹.

Kościół katolicki jest zainteresowany budowaniem zjednoczonej Europy, ale opartej na mocnym fundamencie jej bogatego dziedzictwa kulturowego i religijnego. Chodzi więc o Europę pluralistyczną, ale wierną korzeniom z których wyrasta.

---

²⁹ J u r o s, art. cyt., s. 125-126.

³⁰ K. L e h m a n n, *Nowa Europa – fikcje i wizje. Doświadczenia i wyzwania z perspektywy Kościoła*, [w:] *Europa. Fundamenty jedności*, red. A. Dylus, Warszawa 1998, s. 172.

³¹ R o b e r s, art. cyt., s. 114.

THE ATTITUDE OF EUROPEAN COMMUNITIES
AND THE EUROPEAN UNION TOWARDS CHURCHES

S u m m a r y

European integration that at first only was concerned with the economic and political planes, now starts taking into consideration cultural and social factors. Among the Member States the consciousness is growing that the Community needs a defined system of values that would be based on the principles of democracy and respect for the cultures and traditions of particular Member States.

The present article undertakes the problems of the place and role of Churches in the uniting Europe.

The subject of an analysis is art. 6(F) of the Treaty about the European Union including art. 9 of the European Convention on Protection of Human Rights and Fundamental Liberties and the text of the declaration accepted by the Council of Europe and concerning the status enjoyed by Churches and religious associations and communities of the Member States.

The European Union, respecting the national identity of its Member States, ipso facto recognizes Christianity's contribution in the development of these states. Respecting the autonomy of the Member States is conditioned by pluralism in the State-Church relations.

Also taking into consideration – by the Community's legislature – the fundamental laws that are guaranteed by the Convention and that follow from the constitutional traditions common for the Member States as general principles of community law, makes obligatory respecting the fundamental rules of the Church's and State's order.

The European Commission for Human Rights has stated that the Convention, securing everybody's right to publicly manifest his convictions, individually or together with others, also confirms the Churches' freedom to act.

Translated by Tadeusz Karłowicz